

ILONA MAŽYLYTĖ

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės
viešosios bibliotekos Kultūros paveldo tyrinėjimo ir
skaitmeninimo skyriaus vyr. bibliotekininkė

Spauda ir spaustuvės
tarpukario Panevėžyje

Pranešime apžvelgiama kultūrinė Panevėžio aplinka, kurioje 1919–1928 metais gyveno ir dirbo skulptorius Juozas Zikaras. Šioje aplinkoje deramą vietą užėmė ir tuo metu mieste veikusios spaustuvės. Jų leidybinė veikla praturtino Panevėžio kultūrinį gyvenimą, paliko ryškų pėdsaką ir Lietuvos spaudos istorijoje. Tarpukario Panevėžyje savo spaudą turėjo ir švietimo įstaigos, organizacijos, draugijos. Tai šapirografu, hektografu, rotatoriumi išspausdinti leidiniai. Pranešime pateikiama informacija apie Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje sukauptą tarpukario Panevėžio leidinių kolekciją.

Rašant pranešimą, naudotasi Leono Kaziukonio straipsniais, publikuotais knygoje „Panevėžio kultūrinė erdvė ir žmonės“ (Panevėžys, 2003), „Panevėžys nuo XVI a. iki 1990 m.“ (Panevėžys, 2003), Aukštaitijos internetinės naujienų agentūros portale aina.lt, Viliaus Užtupo knyga „Lietuvos spaustuvės, 1522–1997“ (Vilnius, 1998) bei Donato Pilkausko straipsniu apie pirmąjį lietuvišką periodinį leidinį portale aina.lt (<https://aina.lt/pirmasis-lietuviskas-periodinis-leidinys-meiles-keliais>).

Ilgį carinės priespaudos, kaizerinės Vokietijos, Raudonosios armijos okupacijų metai atsiliepė ne tik ūkiniam, bet ir kultūriniam Lietuvos gyvenimui. 1918 m. atkūrus Lietuvos valstybę, dar vyko kovos su bolševikais už laisvę. 1919 m. gegužės 19 d. Panevėžys buvo išvauduotas iš bolševikų, o rugpjūčio pabaigoje Raudonoji armija išstumta iš Lietuvos. Panevėžio, kaip ir visos Lietuvos, kultūrinis gyvenimas pradėjo atsigausti dėka iniciatyvios visuomenės. Buvo juntamas dvasinis pakilimas ir noras kurti Lietuvą. Aktyvia kultūrinės aplinkos mieste kūrėja buvo gausėjanti Panevėžio lietuvių inteligentija. Tuo metu Panevėžyje, kaip ir kitur Lietuvoje, veikė įvairios organizacijos ir draugijos – ne tik lietuvių, bet ir kitų tautybių atstovų. Tuo laikotarpiu įsikūrusių draugijų ir organizacijų vienas iš pagrindinių tikslų buvo veikla, susijusi su švietimu ir kultūra.

Paminėsiu kelias iš gausybės mieste veikusių draugijų, organizacijų. 1919 m. atkurta iki Pirmojo pasaulinio karo veikusi lietuvių meno ir kultūros draugija „Aidas“. Jos veikloje dalyvavo spaudos darbuotojas, rašytojas, būsimasis savaitraščio „Panevėžio balsas“ redaktorius Konstantinas Jasiukaitis, muzikos pedagogas, chorvedys, kompozitorius Mykolas Karka, pedagogas, vaikų rašytojas Matas Grigonis, gydytojas Vladas Kuzma, rašytoja, visuomenės veikėja, publicistė Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, skulptorius Juozas Zikaras, bibliotekininkė, filantropė, visuomenės veikėja, draudžiamos lietuviškos spaudos platintoja, Valstybinio centrinio knygyno Panevėžio skyriaus įkūrėja ir pirmoji jos vedėja Elžbieta Jodinskaitė bei kiti inteligentai. Draugija mieste organizavo vaidinimus, koncertus, paskaitas.

1921–1927 metais veikė muzikos ir dramos ratelis „Kanklės“, aktorių ratelis „Viltis“, 1921–1925 metais – darbininkų dramos ir muzikos draugija „Šviesa“. 1924 m. įkurta Panevėžio Gintajam kraštui tirti draugija, kurios vienas iš pagrindinių tikslų buvo įkurti mieste muziejų. Apskrities viršininko Vlado Rozmano, gamtininko Jurgio Elisono, teisininko Jono Moigio, kalbininko Petro Būtėno ir mokytojo Petro Bliumo iniciatyva miesto muziejus atidarytas 1925 m. sausio 18 d.

Kultūrinį miesto veidą formavo ir mokyklos, kurios buvo tapusios mokymo, kultūrinio bei visuomeninio gyvenimo židiniais, o jose dirbo kultūros šviečiamąją svarbą supratę mokytojai. Mokyklose buvo rengiami vaidinimai, koncertai. Panevėžio valstybinėje gimnazijoje 1922 m. įkurtas moksleivių sambūris „Meno kuopa“. Jos steigėjai – G. Petkevičaitė-Bitė ir M. Grigonis, vadovavo kunigas, pedagogas, rašytojas, literatūros kritikas Julijonas Lindė-Dobilas, kuris tapo pagrindiniu šio sambūrio globėju. „Meno kuopoje“ buvo nagrinėjama narių kūryba, aptariamoms naujoms knygoms, aplankyti spektakliai, organizuojami literatūros vakarai. „Meno kuopos“ veikloje dalyvavę moksleiviai Jonas Graičiūnas, Kazys Inčiūra, Benediktas Rutkauskas tapo žinomais

poetais, rašytojais, o Rapolas Šaltenis – pedagogu, literatūrologu.

1913 m. Panevėžio mielių fabriko ir spirito varyklos savininkas, kultūros mecenatas Stanislovas Montvila prie buvusių šaltkalvių dirbtuvių pristatė priestatą ir atidavė miesto salei įrengti. Jame atidarytas teatras. Čia buvo statomos komedijos, rodomi gastroliuojančių teatrų spektakliai, vykdavo pasilinksminimų vakarai, kuriuose grojo vietinis pučiamųjų orkestras. Suvalstybinus S. Montvilos teatrą, 1924 m. pastatas buvo atiduotas Lietuvos šaulių sąjungos Panevėžio rinktinei. Šauliai jame įkūrė savo klubą, skaityklą, o vėliau ir kino teatrą. Čia vyko šventiniai vakarai, koncertai, paskaitos, buvo rodomi spektakliai.

1925 m. įsikūrė Kaune veikusios Muzikos mylėtojų draugijos „Daina“ Panevėžio skyrius, suburtas talentingo ir energingo muzikos pedagogo, kompozitoriaus, chorvedžio Mykolo Karkos. Ši draugija tapo didžiausia kultūros propaguotoja Panevėžyje, savo veikla plačiai visuomenę įtraukusia organizacija.

1921 m. mieste įsteigtas Centralinio valstybės knygyno Panevėžio skyrius, lankytojams duris atvėręs 1922 m. rugsėjo 1 d. Biblioteka, kuri tuomet vadinta knygynu, sudarė galimybes visuomenei naudotis knygomis ir periodiniais leidiniais. Bibliotekos vedėja buvo paskirta „Aido“ draugijos knyginkė E. Jodinskaitė. Išsaugojome ne tik atmintį apie turtingą tarpukariu Panevėžyje veikusios bibliotekos spaudinių kolekciją, bet ir dalį tos kolekcijos spaudinių. Tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atsirado galimybė nors iš dalies atkurti buvusią bibliotekos fondą. Ir tarpukariu sukauptas spaudinių fondas E. Jodinskaitės vadovavimo bibliotekai metais tenkino panevėziečių mokslo, kultūros, savišvietos, laisvalaikio poreikius. Peržvelgus Panevėžio viešosios valstybinės bibliotekos (dabar – Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka) inventoriaus knygų 1922–1940 metų įrašus matyti, kad tuomet bibliotekoje buvo per 70 pavadinimų Panevėžio spaustuvių leidinių. Dalį knygų, prarastų kaip ideologiškai žalingų

per 1945–1950 metų „valymus“, pavyko susigrąžinti iš buvusių Knygų rūmų (1992 m. kovo 27 d. Lietuvos kultūros ir švietimo ministro įsakyму Knygų rūmai reorganizuoti ir prijungti prie Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos kaip Bibliografijos ir knygotyros centras, kuriam priklausė ir Nacionalinis spaudos archyvas).

Tai, kad 1926 m. Panevėžys tapo vyskupijos centru, turėjo reikšmės viso Panevėžio krašto kultūrai. Mieste veikė katalikiškos organizacijos, kurių veiklą koordinavo Panevėžio rajono Katalikų veikimo centras. 1931 m. Panevėžio rajono Katalikų veikimo centras įsteigė didelę ir modernią spaustuvę „Banga“. Panevėžio Kristaus Karaliaus katedra ir kitos Panevėžio bažnyčios turėjo chorus, jose vykdavo religinės muzikos koncertai.

Mieste buvo iškilmingai minimos valstybinės ir kitos šventės, rengiami įvairūs vakarai, spektaklius rodė gastrolių atvykęs Valstybės teatras, kiti profesionalaus meno kolektyvai.

1919 m. mieste atgaivinta judėjų mokslo įstaiga – Panevėžio ješiva (įkurta 1909), kuri tapo didžiausia žydų dvasine mokykla Lietuvoje. Mieste veikė Panevėžio žydų švietimo draugija (1924–1940), Lietuvos žydų mokslo mylėtojų Panevėžio skyrius. Panevėžio lenkų kultūros ir švietimo draugijos „Oświat“ pastangomis 1919 m. atidaryta lenkų gimnazija. Gimnazijoje dirbo gamtininkas Valerijonas Straševičius, Panevėžio kraštotyros muziejui padovanojęs unikalią vabzdžių kolekciją. Karaimų poetas Šelumijelis Lopato buvo vienu iš karaimų tautinės organizacijos „Onarmach“ įkūrėjų. Organizacija statė mėgėjų spektaklius, leido žurnalą „Onarmach“.

Tarpukario Panevėžyje gyvenusių tautų atstovai prisidėjo prie miesto kultūrinės aplinkos kūrimo: steigė knygynus, spaustuves, kino teatrus, fotoateljė, organizavo paskaitas, vakarėlius, leido spaudinius, puoselėjo savo kultūrinės tradicijas.

Panevėžys buvo vienas iš Lietuvos miestų, XIX amžiaus 9-ajame

dešimtmetyje ir tarpukariu turėjusių kelias spaustuves. Spaustuvių steigimą Panevėžyje, kaip ir visoje Lietuvoje, skatino pramonės ir prekybos poreikiai. XIX amžiaus pabaiga laikytina spaudos leidybos pradžia Panevėžyje, kai 1880 metais, dar Lietuvą valdant Rusijos imperijai, buvo įkurta Naftalio Feigenzono spaustuvė. Po to ėmė veikti Anselio Minskerio (1895–1912), Zeliko Lurjė (1898–1914), Morducho Koto (1913–1940), „Bangos“ (1931–1940), „Vilnies“ (1935–1941) spaustuvės.

Gavęs Kauno gubernatoriaus leidimą, ukmergiškis N. Feigenzonas 1880 m. atidarė pirmąją spaustuvę Panevėžyje. Iš pradžių ji veikė karininkų klubo name Vilkomirskajos (dabar – Ukmergės) gatvėje, o vėliau persikėlė į pastatą Dvorianaskajos gatvėje (dabar – Respublikos g. 14). 1880 m. lapkričio mėnesį N. Feigenzonas gavo leidimą prie spaustuvės atidaryti knygyną, kuriame buvo prekiaujama knygomis, vadovėliais, maldaknygėmis rusų, vokiečių, prancūzų ir žydų kalbomis, o nuo 1881 m. knygynas atliko ir bibliotekos funkcijas.

N. Feigenzono spaustuvėje buvo spausdinami Panevėžio dūmos nutarimai, valdžios raštai, įvairių žinybų, draugijų ar institucijų leidiniai, kvitai, blankai, vizitinės kortelės, etiketės negausioms to meto Panevėžio įmonėms, renginių programos, instrukcijos, kainynai, ataskaitos, afišos rusų, lenkų, lietuvių ir jidiš kalbomis.

Iš bibliografiniuose leidiniuose užregistruotų spaudinių matyti, kad, be akcidenčių darbų, spaustuvėje buvo spausdinami ir periodiniai leidiniai, knygos, brošiūros. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą išėjo po kelis numerius laikraštėlių „Ponevežskij listok“ ir „Naš kraj“. Žinomi spaustuvėje iki 1918 metų išspausdinti darbai: Liackij Z. A. „Značenije litovskogo jazyka v voprose o proischoždenii Russi“ (1893), Panevėžio miesto gaisrininkų draugijos įstatai (1908), Birulia K. V., „Kratkij geografičeskij, jestestvenno-istoričeskij i ekonomičeskij obzor Kovenskoj gubernii“ (1913), „Pamiatnaja knižka Kovenskoj gubernii na 1915 god“ (1915). 1924–1931 metais šioje spaustuvėje buvo spausdinamas

pirmasis Panevėžio savaitraštis lietuvių kalba „Panevėžio balsas“. O leido jį „iš šviesesnės ir turtingesnės Panevėžio visuomenės susidariusi „Žodžio“ bendrovė“¹. Nuo 1926 metų redaktorius A. Jucevičiaus pakviestas savaitraštyje pradėjo bendradarbiauti į Panevėžį atsikėlęs kunigas Augustinas Liepinis. Savo prisiminimuose kun. A. Liepinis mini įdomų faktą, kad 1927 metų kovo–balandžio mėnesiais atsakingąją savaitraščio redaktore buvo Panevėžio centralinio knygyno (bibliotekos) tarnautoja M. Bilevičienė². O nuo 1927 m. balandžio 7 dienos „Panevėžio balsą“ pradėjo redaguoti kun. A. Liepinis³.

2000 metais vykusioje konferencijoje „Panevėžio krašto spauda“ buvo skaitomas pranešimas⁴ apie N. Feigenzono spaustuvę ir jame paminėta, kad paskutinis aptiktas N. Feigenzono spaudinys – Lindė-Dobilas, Julijonas. Vincas Kudirka. Panevėžys: Panevėžio vyrų gimnazijos 7 klasės leidinys, 1935 (Panevėžys: N. Feigenzono sp.). Tačiau Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos (PAVB) Retų knygų fonde yra dar viena knyga, išleista 1935 m. ir išspausdinta šioje spaustuvėje. Tai inžinieriaus, visuomenės veikėjo Juozo Bariso „Elektroamatininko talkininko“ 1-oji dalis.

PAVB yra 18 pavadinimų leidinių, išspausdintų N. Feigenzono spaustuvėje. Seniausias turimas – „Pamiatnaja knižka Kovenskoj gubernii na 1915 god“ (1915).

Antrąją spaustuvę Panevėžyje įkūrė miestietis A. Minskeris. Čia buvo atliekami nedidelės apimties spaudos darbai. Spaustuvė veikė 1895–1912 metais.

1898 metais spaustuvę įkūrė panevėžietis Z. Lurjė. Joje buvo spausdinama rusų, lenkų kalbomis. 1901 m. šioje spaustuvėje išspausdintas rusų

.....
1 A. Liepinis, Panevėžio balsas, 1967.IX.15, *Ką beprisimenu*, sąs. 9, p. 737.

2 Ten pat, p. 738.

3 Ten pat, p. 738–739.

4 M. Mašalienė, Naftalio Feigenzono spaustuvė Panevėžyje 1880–1935, *Panevėžio krašto spauda*, 2001, p. 15.

literatūros istorijos tyrinėtojo, Vilniaus 1-osios gimnazijos mokytojo Adriano Krukovskio „Sbornik otzyvov o russkich pisateliach“ yra seniausia iš Panevėžyje išspausdintų knygų, saugomų PAVB. Spaustuvė veikė iki 1914 metų.

1913 m. Dvorianskajos gatvėje buvusius įrengimus N. Feigenzonui pardavus savo spaustuvės darbininkui M. Kotui, šis čia įkūrė spaustuvę. O N. Feigenzonas įrengė spaustuvę Šteino name Moskovskajos gatvėje (dabar Panevėžio Bataliono g. 5). M. Koto spaustuvėje buvo atliekami ne tik smulkieji poligrafijos darbai (draugijos „Daina“ Panevėžio skyriaus spektaklių programos, afišos ir kita). 1930–1933 metais čia spausdintas tautinės minties savaitraštis „Mūsų kraštas“.

PAVB yra 4 pavadinimai leidinių, išspausdintų M. Koto spaustuvėje. Seniausias, kurį saugome, yra Panevėžio apskrities valdybos išleistas „Kelių ir tiltų taisymo reikalu veikiančiųjų įstatymų, įsakymų ir instrukcijų rinkinys“ (1921).

Kai 1926 m. į Panevėžį atvyko kunigas, literatas, vertėjas Augustinas Liepinis, čia veikė dvi žydų spaustuvės: „sena, bet didesnė seno Feigenzono, ir nauja, mažesnė buvusio anosios darbininko [M.] Koto. Šitose spaustuvėse savo raštus spausdino ir Katalikų veikimo centro Panevėžio rajono valdyba, ir Panevėžio vyskupijos kurija, ir J. E. Panevėžio Vyskupas Kazimieras Paltarokas“⁵.

1930 m. Katalikų veikimo centro Panevėžio rajono valdyba nutarė Panevėžyje įsteigti katalikiškos pakraipos spaustuvę. Kun. A. Liepinis prisiminimuose rašė: „Panevėžio lietuvių spaustuvė buvo pavadinta (bene mokytojo Juozo Mičiulio pasiūlymu) „Bangos“ vardu. „Bangos“ būstinė buvo Respublikos gatvėje didžiulio Viešosios Bibliotekos mūrinio namo apatiniame aukšte. Pirmuoju „Bangos“ spaustuvės vedėju laikinai buvo mokytojas Juozas Mičiulis, Katalikų veikimo centro Pa-

5 A. Liepinis, „Bangos“ spaustuvės vedėjas, 1968.V.29, *Ką beprisimenu*, sąs. 10, p. 836.

Spaustuvės „Banga“ darbininkai ir vedėjas kun. A. Liepinis (dešinėje). Panevėžys, 1936 m. PVKA

nevėžio rajono valdybos narys <...>⁶. Nuo 1931 m. rugpjūčio 29 d. spaustuvei „Banga“ pradėjo vadovauti kun. A. Liepinis. Spaustuvėje iki pat sovietinės okupacijos buvo spausdinamas savaitraštis „Panevėžio balsas“ (nuo 1935 m. ėjo pavadinimu „Panevėžio garsas“). Skaitytojus pasiekdavo ne tik katalikiško, bet ir pasaulietinio turinio spaustuvės „Banga“ leidiniai.

PAVB yra 63 pavadinimai leidinių, išspausdintų „Bangos“ spaustuvėje minėtini Vyskupo Kazimiero Paltaroko ganytojiški raštai, „Panevėžio bažnyčios“, kiti jo veikalai, pedagogės, poetės, rašytojos Bronės Buivydaitės, kanauninko Vladislovo Butvilos, kun. A. Liepinio ir kitų autorių knygos, kelių puslapių apimties leidinukai, išleisti serijoje „Katalikų veikimo centro Panevėžio rajono valdybos leidinys“, brošiūros apie Švento Vincento Pauliečio draugijos Panevėžio skyriaus veiklą ir kita. Katalikų veikimo centro Panevėžio rajono leidiniai buvo eksponuoti tarptautinėje spaudos parodoje Vatikane⁷.

6 Ten pat, p. 836–837.

7 A. Liepinis, Anų laikų draugijos, 1965.V.17, *Ką beprisimenu*, sąs. 11, p. 969.

Dar rengiant 2000 metų konferencijai „Panevėžio krašto spauda“ skirtą parodą „Panevėžio krašto spaustuvės ir lediniai, XIX amžiaus pabaiga–XX amžiaus pirma pusė“, PAVB Retų knygų fonde suradome keletą leidinių, išspausdintų „Vilnies“ spaustuvėje Panevėžyje. Apie šią spaustuvę nieko nerašoma nei enciklopediniuose leidiniuose, nei Viliaus Užtupo knygoje „Lietuvos spaustuvės“ (Vilnius, 1998). Tiesa, jau 2015 metais Šiaulių regioninio valstybės archyvo Panevėžio filialo vadovas Leonas Kaziukonis publikavo straipsnį „Vilnies“ spaustuvė Panevėžyje“ Aukštaitijos internetinės naujienų agentūros (AINA) portale. Spaustuvė įsteigta Bataliono (dabar – Panevėžio Bataliono) g. 1935 m. iš varžytinių pardavus N. Feigenzono spaustuvę. „Vilnies“ spaustuvės savininku buvo Chaimas Sudelskis. Spaustuvė gyvavo neilgai – iki 1941 metų. PAVB Retų knygų fonde yra 3 knygos, išspausdintos šioje spaustuvėje. Tai Česlovo Jovaišos romanas „Baltojo siaubo vienuolis“ (1937), Balio Raugo ir Juozo Kuzmos eilėraščių knygelė „Balti balandžiai“ (1936), M. Martynaičio „Deutsche Texte“ (1939). Šioje spaustuvėje buvo išspausdinti ir leidiniai karimų kalba – I. Krylov, M. Lermontov, A. Puškin. „Ištyrhan tiuziuvliar = Rinktiniai raštai karimų kalboje“ (1938) bei žurnalo „Onarmach“ 1939 metų numeris.

Savo spaudą tarpukario Panevėžyje turėjo ir Mokytojų seminarijos, Valstybinės gimnazijos moksleiviai, draugijos, organizacijos. Tai šapirografu, hektografu, rotatoriumi išspausdinti laikraščėliai. Minėtini „Bibliografinės gamtos mokslų žinios“ – Panevėžio mokytojų seminarijos aukštesniųjų kursų mokinių neperiodinis laikraštėlis (1926–1927), „Minčių vainikas“ – Panevėžio mokytojų seminarijos vyrų ateitininkų kuopelės neperiodinis laikraštėlis (1929), „Kritika“ – Panevėžio valstybinės gimnazijos satyrinių laikraštėlis (1928), „Paparčio žiedas“ – Panevėžio gimnazijos „gamtos tyrinėtojų bei folkloro draugijos“ leidinys (1920), „Perkūno vylyčios“ – Panevėžio valstybinės gimnazijos 5-ųjų klasių mokinių laikraštėlis (1925–[1926]), „Mūsų vairs“ – Panevė-

žio moksleivių ateitininkų mėnesinis laikraštėlis (1921–1923), redaguotas Juozo Keliuočio, „Liepsnos“ – Lietuvos Karaliaus Mindaugo 4-ojo pėstininkų pulko laikraštukas (1923, 1925), „Inkaras“ – Lietuvos kunigaikščio Šarūno 3-iojo laivo skautų neperiodinis laikraštėlis (1927–1928), „Roveris“ – Panevėžio roverių neperiodinis laikraštėlis (1925–1926), „Kova“ – Panevėžio profesinės sąjungos nelegalus laikraštėlis (1928) ir kiti.

Be jau anksčiau minėtų savaitraščių „Panevėžio balsas“, o vėliau – „Panevėžio garsas“, Panevėžyje buvo spausdinama ir daugiau laikraščių. Tiesa, kai kurių jų redakcijos buvo Panevėžyje, o spaudos darbus atliko kitų miestų spaustuvės.

„Katalikų veikimo centro Panevėžio rajono valdybos biuletenio“ (1928–1935) 1928 m. Nr. 1 išspausdintas N. Feigenzono spaustuvėje, kiti numeriai – Kaune. Panevėžio tunto skautų neperiodinis laikraštėlis „Skautų žodis“ (1924–1928) buvo spausdinamas N. Feigenzono spaustuvėje. Tautinės krypties laikraščio „Verpetai“ (1926 rugpjūtis–gruodis) rugpjūčio–spalio mėnesių numeriai spausdinti N. Feigenzono spaustuvėje, o lapkričio ir gruodžio – Kaune.

Kituose miestuose spausdinti laikraščiai: K. Jasiukaičio redaguotas tautinės krypties savaitraštis „Kraštas“ (1926) spausdintas Šiauliuose, Lietuvos matininkų profesinės sąjungos žurnalo „Matininkas“ (1926–1928) 1926 m. Nr. 1 išėjo Panevėžyje, kiti – Kaune, spausdinta Kaune, nepartinis tautinės krypties laikraštis „Rinkimų verpetai“ (1926) spausdintas Šiauliuose, Lietuvos Karaliaus Mindaugo 4-ojo pėstininkų pulko neperiodinis leidinys „Senolių takais“ (1926) spausdintas Kaune.

1922 metais išėjo keturi laikraščio dvasinei kultūrai kelti „Meilės keliais“ numeriai. Jį redagavo mokytojas, spaudos darbuotojas, politinis veikėjas Pranas Vikonis, kilęs iš Rokiškio rajono. Redakcija buvo įsikūrusi Panevėžyje, Kristijono Donelaičio g. 11, o spausdinama Kaune. Viršelį iliustravo J. Zikaras. Tai pirmasis periodinis leidinys lietuvių

Laikraščio „Meilės keliais“ viršelis. 1922 m. Nr. 2. PKM

kalba, pradėtas leisti Panevėžyje. Laikraščio leidėjai propagavo rusų rašytojo Levo Tolstojaus idėjas – visuomenės moralės tobulinimą, blogio pasmerkimą. Laikraštį „Meilės keliais“ redagavo Liaudies universiteto studentas Pranas Vikonis, rėmė iškiliausi Panevėžio krašto inteligentai.

Tai, kas tarpukario Panevėžyje buvo išleista ir išspausdinta, saugoma ne tik PAVB (5 pav.), bet ir kitose Lietuvos bibliotekose, kultūros institucijose, privačiose kolekcijose. PAVB esančią tarpukario Panevėžio leidinių kolekciją sudaro 104 pavadinimai. Tarpukario spaudos produkcija suregistruota daugiatomiuose bibliografiniuose leidiniuose „Knygos lietuvių kalba, 1918–1940“ (1997–2003) bei „Smulkūs spaudiniai“ (2005–), bibliografijoje „Lietuviški periodiniai leidiniai, 1823–1940“ (1993), J. Tamošiūno parengtoje „Lietuviškų periodinių leidinių bibliografijoje, 1832–1982“ (1991). PAVB Retų knygų fonde esančią tarpukario Panevėžio spaudą galima skaityti skaityklose arba kultūros paveldo portale www.epaveldas.lt, kuriame atrasite suskaitmenintus to meto leidinius.

Apie spaudos leidybą Panevėžyje yra parašyta straipsnių, išleista knygų. Tačiau ši kultūros istorijos sritis nuolat pildosi naujomis žiniomis, atradimais, kuriais dalijamasi su besidominčiais spaudoje, konferencijose. Labai svarbu pažinti savo miesto, krašto kultūros paveldą ir jį išsaugoti, o tam padeda ne tik lankymasis kultūros paveldą saugančiose įstaigose, bet ir šiuolaikinės technologijos.